

(Bu dosya tarafımca hazırlanmış, Doğa Araştırmaları Derneği Genel Müdürü olarak eski Milli Parklar, Av ve Yaban Hayatı Genel Müdürü, Ankara Milletvekili Sn. Nevzat Ceylan ile birlikte 28 Aralık 2022 tarihinde Tarım ve Orman Bakanlığı Bakan Yardımcısı Sn. Veysel Tiryaki'ye yaptığımız ziyaret sırasında Türkiye'nin doğa koruma alanındaki temel sorunları hakkında bilgi verilmiş ve dosya Sn. Veysel Tiryaki'ye sunulmuştur.)

Doğa Araştırmaları Derneği

Doğa Koruma Alanında yaşanan sorunların altında yatan bazı temel problemler hakkında Tarım ve Orman Bakanlığı Bakan Yardımcısı Sn. Veysel TİRYAKİ'ye arz.

**Osman Erdem
Doğa Araştırmaları Derneği
Genel Müdürü**

osman.erdem@dogaarastirmalari.org.tr

GSM: 0533 956 51 10

Tel: 0312 432 18 79

Faks: 0312 432 43 94

DOĞA ARAŞTIRMALARI DERNEĞİ HAKKINDA

Doğa Araştırmaları Derneği, 1998 yılında bir grup kuş gözlemcisi ve araştırmacı tarafından Türkiye'nin kuş varlığının araştırılması, izlenmesi ve korunması amacıyla Kuş Araştırmaları Derneği adıyla kurulmuş bir sivil toplum kuruluşudur. 2011 yılında çalışma alanını doğa korumanın bütün unsurlarını kapsayacak şekilde genişletmiş ve Doğa Araştırmaları Derneği adını almıştır.

Doğa Araştırmaları Derneği, tüm yaban hayatının doğal yaşama ortamlarında nesilleri tehdit ve tehlike altında olmaksızın yaşamlarını ve varlıklarını sürdürebildikleri bir Türkiye için çalışır. Bunun için:

- *Araştırma ve izleme çalışmaları yapar ve sonuçlarını yayar,*
- *Kamuoyu oluşturma, eğitim ve kapasite geliştirme çalışmaları yürüterek toplumda doğa koruma bilincinin gelişmesine katkı sağlar,*
- *Korumada öncelikli hayvan türleri için eylem planları, önemli yaşam alanları için yönetim planları yapar; yapılmasına katkı ve destek verir,*
- *Ulusal doğa koruma politikalarının oluşturulmasına destek verir, yasal altyapının güçlendirilmesi için çalışır, ulusal düzeyde uygulamaları takip eder.*

Doğa Araştırmaları Derneği bu görevlerini konularında uzman çalışanları ve gönüllülerinin destek ve katkılarıyla yürütmektedir. Bunları yaparken ulusal ve yerel düzeyde ilgili kurum ve kuruluşların, yöre insanının etkin ve en geniş katılımının sağlanmasını hedeflemektedir.

Doğa Araştırmaları Derneği, kuruluşundan bu yana 29'u araştırma ve izleme, 13'ü kamuoyu oluşturma ve kapasite artırma, 17'si yaygınlaştırılabilir örnek çalışmalar olmak üzere toplam 59 ciddi proje yürütmüştür.

Özellikle son 15 yıldır "*alan yönetim planı ve tür eylem planlarının*" Türkiye'de benimsenmesi ve yaygınlaştırılması için ulusal ve yerel düzeyde kapasite artırılması ve ülkemizin başka alanlarına örnek ve model olabilecek çalışmalar yürütmüştür.

2007 yılında sulak alan yönetim planlamacıları için en önemli kaynak olan "*Sulak Alan Yönetim Planlaması Rehberi*"ni hazırlayan Doğa Araştırmaları Derneği, 2014 yılında da "*Tür Eylem Planı Hazırlama Rehberi*"ni hazırlamıştır. Her iki rehberde önerilen metodoloji, ilgili kamu kurumlarınca da (Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü) benimsenmiş ve planlamacılar tarafından yaptıkları planlarda bu rehberlerde önerilen metodolojiyi kullanmaları istenmiştir. Hâlihazırda gerek yönetim planlamasında gerekse eylem planlarının hazırlanmasında Doğa Araştırmaları Derneğinin Bakanlıkla iş birliği halinde hazırladığı bu rehberler kullanılmaktadır.

Doğa Araştırmaları Derneği ulusal düzeyde faaliyet göstermektedir. Ancak sorunlara yapıcı ve yerinde çözümler getirmeyi kendisine ilke edinmiştir. Bunun için çalışma yürüttüğü alanlarda, kamu kurumları, yerel akademik çevreler, alan kullanıcıları ve yerel sivil toplum kuruluşları ile güçlü ilişkiler kurarak sorunlara kalıcı çözümler üretecek araçlar geliştirmeye ve kapasite oluşturmaya önem vermektedir. Bu konuda oldukça iyi bir tecrübeye sahiptir.

Projelerin yürütülmesinde Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler/UNDP, ve GEF/SGP gibi dış kaynaklı fonlardan destek alındığı gibi bir çoğu da Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü gibi ülkemizdeki doğa korumadan sorumlu kamu kurumlarından sağlanan mali kaynaklarla yürütölmektedir.

Türkiye'de ulusal sulak alan politika ve stratejilerinin belirlendiği, sulak alanlarının korunması konusundaki anlaşmazlıkların görüşöldüğü ve karara bağlandığı, sulak alan koruma bölgelerinin ve yönetim planlarının onaylandığı en üst merci olan Ulusal Sulak Alan Komisyonu'nda 2002-2021 yılları arasında aralıksız 20 yıl üye olarak görev yapmıştır.

Tabiat ve Çevre Kurulu, Merkez Av Komisyonu, Havza Yönetim Heyetleri gibi sivil toplum kuruluşlarının katılımını öngören doğa koruma ile ilgili pek çok komisyon ve kurula üye olarak katılmaktadır.

Doğa Araştırmaları Derneği bu çalışmalarını konularında uzmanlaşmış çalışanları, bilim insanları ve gönüllülerinin desteği ile yürötmektedir.

Derneęimizin halen devam eden Doğaya Güç Kat Projesi, Tehlikedeki Türler Projesi (Her iki proje de AB tarafından desteklenmektedir.) ve MarIAS-Denizel Yabancı İstilacı Türlerle Mücadele Projesi'nde (UNDP tarafından desteklenmektedir) 11 tam zamanlı personel ile 9 danışman bilim insanı çalışmaktadır.

Derneęimizin 407 üyesi bulunmaktadır.

Türkiye’de sulak alanların kuruması, mera ve kıyı alanların daralması, orman yangınları, aşırı istihsal vb. doğa koruma alanında pek çok sorun yaşanmaktadır.

Bu sunumda yaşadığımız sorunların altında yatan bazı temel problemleri ilginize sunuyoruz. Bunlar aşağıda sıralanmıştır.

- 1. KURUMSAL YAPIDAKİ PARÇALANMIŞLIK** Ulusal mevzuatımız içerisindeki çelişki ve çakışmalardan arındırılmış; uluslararası doğa koruma sözleşmeleri ile uyumlu ve bunların ulusal düzeyde uygulanmalarını sağlayacak bir **“DOĞA KORUMA YASASI”nın bulunmaması**
- 2. DOĞA KORUMAYA BAKIŞ;** Yönetim kadrosu içerisinde hala azımsanmayacak ölçüde yöneticinin doğa korumanın, kalkınmanın önünde engel olarak görmesi,
- 3. Doğa korumadan sorumlu kamu kurumlarındaki KALİFİYE PERSONEL VE MOTİVASYON EKSİKLİĞİ**
- 4. Kamu kurumlarıyla ve sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişkilerde yaşanan problemler**

1. KURUMSAL YAPIDAKİ PARÇALANMIŞLIK ve “DOĞA KORUMA YASASI

1990’lı yıllardan bu yana doğa koruma ile ilgili sorunların tartışıldığı hemen her toplantıda, hukuksal ve kurumsal anlamda, aşağıda belirtilen iki temel sorun mutlaka dile getirilmiş ve çözümler de bu iki soruna odaklanmıştır:

1.1. Ulusal mevzuatımız, farklı dönemlerde farklı ihtiyaçlar için hazırlanmış olan yasalar kendi içerisinde çelişen ve çakışan pek çok hükmü ihtiva etmekte ve bu yasal çerçeve taraf olduğumuz uluslararası doğa koruma sözleşmelerini ve Avrupa Birliği doğa koruma direktiflerinin gereklerini karşılamamakta ve günümüz ihtiyaçlarına cevap vermemektedir.

1990’lı yıllardan günümüze kadar bu iki temel sorunla ilgili konunun uzmanları tarafından pek çok çalışma yapılmıştır. Bunlardan en kapsamlısı 2000 yılında başlayıp 2006 yılında tamamlanan kısaca GEF-2 Projesi olarak bilinen “Biyolojik Çeşitlilik ve Doğal Kaynak Yönetimi Projesi” kapsamında yapılan çalışmalardır. Bu projeye ait raporlar ve hazırlanan yasa metni önerisi Tarım ve Orman Bakanlığında mevcuttur.

Bu çalışmaların hemen tamamında belirtildiği üzere hukuksal çözüm; ***ulusal mevzuatımız içinde birbiriyle çelişen ve çakışan hükümlerden arındırılmış, uluslararası doğa koruma sözleşmeleri ve Avrupa Birliği doğa koruma direktifleriyle uyumlu ve bunların ulusal düzeyde uygulanmalarını sağlayacak bir “Doğa Koruma Yasası”nın yürürlüğe konmasıdır.*** Bu amaçla hazırlanan Tabiat ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Yasası son 15 yıl içerisinde 4 kez TBMM’ye sunulmuş, Çevre Komisyonunda görüşülmüş, ancak TBMM Genel Kuruluna sunulmadan kadük olmuştur.

Şimdilerde her iki bakanlığın (Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı ve Tarım ve Orman Bakanlığı) ayrı ayrı yasa çalışması yaptıkları bilinmektedir. Türkiye’nin ihtiyacı olan iki ayrı doğa koruma yasası değildir. Bu durum iki kurum arasındaki yetki çatışmasını daha da derinleştirecektir. İki genel müdürlüğün yetkilileri, uzmanları ve hukukçuları bir araya gelerek, bilim insanlarının ve yıllardır doğa koruma alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının da görüşlerini alarak Türkiye’nin ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir yasanın hazırlanmasını sağlamak ve bu yasanın çıkarılması için birlikte gayret göstermeleridir.

1.2. Kurumsal yapıdaki dağınıklık, parçalanmışlık ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan kurumlar arasındaki iletişim, iş birliği ve koordinasyon eksikliği beraberinde ciddi bir yetki karmaşasını, yavaş işleyen ve hatta kimi zaman tıkanan bürokratik süreçleri getirmekte, bunun sonucunda da hem insan kaynakları hem de mali kaynaklar israf edilmektedir.

Kurumsal yapılanmadaki parçalanmışlığı gidermenin yolu, yıllardır her platformda dile getirildiği gibi doğa koruma ile ilgili tüm yetkilerin tek kurumda toplandığı, özel bir kanunla Başbakanlığa veya Bakanlığa bağlı (özel bütçeli) güçlü bir **“Doğa Koruma Genel Müdürlüğü”** kurulmasıdır. Ne yazık ki sivil toplum kuruluşlarının, bilim insanlarının ve ilgili kurumların uzman ve teknik personelinin önerilerine rağmen doğa koruma alanında Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren **Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü** ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı bünyesinde faaliyet gösteren **Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü’nün** tek çatı altında toplamak mümkün olmamıştır. Bunun en önemli sebeplerinden biri üst düzey yönetici kadrosunda bulunan bürokratların ilgili bakanları, dolayısıyla da Cumhurbaşkanlığı makamını yanlış bilgilendirmeleridir.

Parçalanmış bu yapının yarattığı temel sorunlar aşağıda 3 başlık altında verilmektedir.

➤ **İki genel müdürlük arasındaki yetki çatışması ve karmaşası;**

Doğa koruma alanındaki yetkiler iki genel müdürlük arasında adeta miras paylaşılır gibi paylaştırılmıştır.

1. No’lu Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 420. Maddesiyle 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu kapsamında tesis edilen milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiatı koruma alanları ile sulak alanların korunması ve yönetimi konularında Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü görevli ve yetkili kılınmıştır. Ülkemizdeki diğer koruma statüleri olan özel çevre koruma alanları, doğal sit alanları ve anıt ağaçların korunması ve yönetimi konularında ise Kararname’nin 109. Maddesiyle Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü görevli ve yetkili kılınmıştır.

Yine Kararname’nin 420. Maddesiyle milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiatı koruma alanları ve sulak alanların ayrılması, korunması, planlanması, düzenlenmesi, geliştirilmesi, tanıtılması, yönetilmesi, işletilmesi ve işlettirilmesi ile ilgili işleri yürütme yetkisi Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü’ne verilmişken; bu alanlardaki kullanma ve yapılaşmaya yönelik ilke kararlarını belirlemek ve her tür ve ölçekte çevre düzeni, nazım ve uygulama imar planlarını yapmak, yaptırmak, değiştirmek, onaylamak, uygulamak veya uygulanmasını sağlama yetkisi 109. Maddeyle Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü’ne verilmiştir. Bu durum yeni alanların koruma altına alınmasında veya mevcut alanlar için hazırlanan planların onaylanarak yürürlüğe konmasında sıkıntılar yaşanmasına neden olmaktadır.

➤ **Aynı alanda iki genel müdürlüğün yetkili ve sorumlu kılındığı birden fazla koruma statüsünün olması;**

Ek-1’deki tabloda da görüleceği üzere Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü’nün uhdesindeki 1.171.064 ha alanın 519.006 hektarı aynı zamanda doğal sit veya özel çevre koruma bölgesi (%44,32’sinde) olduğu görülmektedir. Bu durum, alan yönetiminde veya kurumların öncelikleri çerçevesinde (koruma, izin, projelerin uygulanması vb.) yetki çatışmalarının yaşanmasına yol açmaktadır.

Emek, zaman, iş gücü kaybı, insan ve mali kaynakların israfı;

Doğa korumanın tek çatı altında toplanmaması gerek stratejik düzeyde gerekse sahada etkili bir koordinasyon ve uygulamaya geçilememesine hatta mükerrer çalışmaların yapılmasına sebep olmaktadır. Örneğin, Kalkınma Bakanlığından alınan yaklaşık 26 milyon TL bütçeyle Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 2013-2019 yıllarında 81 ili kapsayan Ulusal Biyolojik Çeşitlilik Envanter ve İzleme Projesini yaptırırken aynı dönemde Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü de doğal sit alanlarının yeniden değerlendirilmesi için hemen bütün illerde benzer nitelikte “Ekolojik temelli bilimsel araştırmalar” yaptırmıştır. İki kurumun yaptırdığı çalışmalar veri paylaşımı olmadan birbirinden bağımsız olarak yürütülmüştür.

Bu durum, doğa korumaya çok sınırlı kaynak ayırabilen ülkemiz için emek, zaman ve iş gücü kaybına, dolayısıyla kamu kaynaklarının verimli kullanılamamasına neden olmaktadır.

ÖNERİMİZ

Çözüm farklı iki bakanlık bünyesinde Türkiye’nin doğasını korumak için faaliyet gösteren Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü ile Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğünün birleştirilmesidir. Birleştirilecek yeni kurum etkin ve güçlü bir kurum olabilmesi için Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü veya Orman Genel Müdürlüğü gibi bağlı kuruluş olarak yapılandırılmalı; taşra birimleri, mülki sınırlardan ziyade ekolojik ve coğrafik bölgeler esas alınarak “bölge müdürlükleri, il şube müdürlükleri ve il şube müdürlüklerine bağlı koruma alanı müdürlükleri şeklinde teşkilatlandırılmalıdır.

Birleştirilen kuruluşun bağlı kuruluş (Genel Müdürlük veya Başkanlık olabilir) olması halinde 2011 yılından bu yana Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğünün taşra teşkilatı olarak görev yapan bölge müdürlüklerinin yapısı muhafaza edilebilecektir. Sadece özel çevre koruma bölgeleri ve doğal sit alanlarının getireceği ilave görev ve sorumluluklar dikkate alınarak bölge müdürlüğü sayısının ve kapsadığı illerin yeniden düzenlenmesi gerekecektir. Yalnızca Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği il müdürlükleri bünyesindeki tabiat varlıklarını koruma şube müdürlüklerindeki personelin çalıştığı ilin bağlı olduğu bölge müdürlüğüne veya o ilin şube müdürlüğüne geçirilmesi gerekecektir.

Sağlayacağı avantajlar:

- Bağılı kuruluş olması halinde taşra teşkilatlarının yapısı muhafaza edilebileceğinden (binası, aracı, gereci, teknik ve idari personeliyle) birleşme işlemi daha sorunsuz olacaktır.
- Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğünün taşra teşkilatında 4247 teknik ve idari personel çalışmaktadır. Genel Müdürlük 268’i kiralık ve 216’sı kurumun malı olmak üzere toplam 484 araca sahiptir. Taşra teşkilatı personeliyle, binasıyla, araç ve gereciyle aynen muhafaza edileceğinden koruma çalışmalarında, gerek birleşme sürecinde gerekse birleşme sonrasında daha sonraki koruma faaliyetlerinde herhangi bir aksama yaşanmayacaktır.
- Kamu adına aynı amaç için çalışan her iki kurumun insan ve mali kaynakları birleştirildiği için emek, zaman, iş gücü ve mali kaynaklar açısından tasarruf edilecek, kamu kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılması sağlanmış olacaktır.

- Doğa korumadan sorumlu kuruluşlar arasındaki yetki karmaşası, çatışma ve çalışmaların tıkanmasına sebep olacak düzeye gelen gereksiz bürokrasi önlenmiş olacak, kurumlar arasındaki iletişim, iş birliği ve koordinasyon eksikliğinin giderilmesine katkı sağlanmış olacaktır.
- Alanların tespiti ve ilanından başlamak üzere alan yönetimine kadar inen süreçte birden fazla kurum ve mevzuat tarafından yönetilme zorunluluğu ortadan kalkacak; koruma, kontrol ve denetimde otorite boşluğu minimum düzeye indirileceğinden daha etkin bir koruma ve yönetim sağlanacaktır.
- Korunan alanlarla etkileşim içerisinde olan yöre halkının idari çok başlılıktan dolayı kamu idareleriyle yaşanan sosyal çatışmaları giderilecek, bu duruma bağlı olarak yöre halkının kamuya karşı güven duygusunun artması sağlanacaktır.
- Doğa korumadan sorumlu güçlü bir yapının inşa edilmesi, Türkiye'nin uluslararası camiada Türkiye'nin itibarını artıracaktır. Aynı şekilde yıllardır doğa korumanın güçlü ve etkili bir yapıya kavuşturulmasını isteyen ve bunun için çalışan sivil toplum kuruluşlarının ve bilim insanlarının desteği artacaktır.
- Belki hepsinden önemlisi, her iki genel müdürlüğün bünyesinde çalışan ve yıllardır doğa korumanın tek çatı altında toplanmasını arzu eden (yetki karmaşası, çatışma ve gereksiz bürokrasiden usanan) personelin yaratılan moral ve motivasyonla daha etkin ve verimli çalışması sağlanmış olacaktır.

2. DOĞA KORUMAYA BAKIŞ; Yönetim kadrosu içerisinde hala azımsanmayacak ölçüde yöneticinin doğa korumanın, kalkınmanın önünde engel olarak görmesi

Haziran 2020 yılı itibariyle dünya genelinde 244 ülke ve bölgede toplam yüzey alanı 20.323.301 km² olan 245.210 karasal alan koruma atındadır. Bu alanların kapladığı alan tüm kara yüzeyinin %15,2'sine karşılık gelmektedir.

Slovenya ve Lüksemburg'da korunan alanlar, ülke yüzölçümünün yarısından daha fazlasını kaplamaktadır. Koruma alanlarının oranı Polonya, Almanya, Yunanistan ve Yeni Zelanda da ülke yüzölçümünün 1/3'ünden daha fazladır.

Türkiye'de korunan alanların ülke yüzölçümüne oranı 2021 yılı itibariyle sadece %8,65'dir.

Türkiye biyolojik çeşitlilik bakımından yeryüzündeki önemli ülkelerden biri; coğrafi konum (Asya, Avrupa ve Afrika anakaraları arasında bulunması), deniz seviyesinden başlayarak 5.000 metreyi aşan yükseklik farklılıkları (Türkiye üç tarafı denizlerle çevrili olup ortalama yüksekliği 1.100 metrenin üzerinde olan yeryüzündeki tek ülkedir). Kısa mesafede değişen iklim koşulları ve toprak özellikleri, Türkiye'yi bölgesindeki hiçbir ülke ile kıyaslanmayacak düzeyde biyolojik çeşitliliğe sahip olmasını sağlamıştır.

Türkiye'de 12.141 bitki tür ve alt türü bulunuyor. Bunların 3.275 adedi endemiktir (Yani Türkiye dışında başka ülkede bulunmuyor.) 428'i ise lokal endemiktir, yani çok dar alanlarda yayılış gösteren türler olup koruma açısından en öncelikli türlerdir. Türkiye'de endemizm oranı %40'lara yaklaşırken, bu oran İspanya'da %18, Yunanistan'da %15, Fransa'da %3, Polonya'da %1'dir.

Türkiye, yeryüzündeki en önemli 8 gen merkezinden biridir. Günümüzde ekonomik açıdan (Tıbbi, aromatik ve beslenmemizde yeri olan değer taşıyan çok sayıda türün ana vatanı Anadolu'dur. Buğday, arpa, bezelye, mercimek, nohut, bakla, elma, kiraz, vişne, badem, asma, kavun, fiğ, yonca, korunga ve pek çok süs bitkisi gibi ekonomik değer taşıyan türler Anadolu'dan yeryüzüne yayılmış olup, genetik çalışmalar açısından çok büyük değer taşıyan ataları hâlâ ülkemizde varlığını sürdürmektedir.

Türkiye, memeli hayvanlar, kuşlar, sürüngenler, çift yaşarlar, kelebekler, arılar ve daha pek çok canlı grubu için uzmanlar tarafından hâlâ yeryüzündeki en önemli ülkelerden biri olarak kabul edilmektedir. Ülkemizde bugüne kadar 154 memeli, 490 kuş ve 141 sürüngen türü tespit edilmiştir.

Palearktik bölgedeki 4 önemli kuş göç yolundan ikisi Türkiye üzerinden geçmektedir ve ülkemiz pek çok türün varlığını sürdürülebilmesi için anahtar ülke konumundadır. Bu nedenle biyolojik çeşitliliğin korunması bakımından bizim ülke olarak sorumluluğumuz herhangi bir ülkeninkinden daha fazladır.

Türkiye'nin olabilecek en kısa süre içerisinde korunan alanların ülke yüzölçümüne oranını Avrupa Birliği ortalamasına (%25) olmasa dahi en azından dünya ortalamasının (%13,2) üzerine çıkarmalıdır. Ancak bunu mevcut kurumsal yapı, mali kaynaklar ve personel yapısıyla yapabilmesi, yapsa dahi bu alanları yönetebilmesi mümkün görülmemektedir.

Doğal alanların ve biyolojik zenginliğin korunması ülkelerin geleceği açısından en önemli araçlardan biri olarak görülmektedir. Gelişmiş ülkeler bunun farkında; dünyanın süper gücü olarak kabul gören ABD, ilk milli park olan Yellowstone Milli Parkını 1872 yılında ilan etmiştir. Bugün Amerika'daki korunan alanların yüzölçümü 404.686 km² dir ve bu da Türkiye'nin yüzölçümünün yarısından fazlasına tekabül etmektedir.

Tablo 1: AB ve bazı gelişmiş ülkelerdeki koruma alanlarının ülke yüzölçümüne oranları

	1970	1980	1990	2000	2010	2015	2020
Polonya	0,5	2,1	13,6	29,9	39,5	39,6	39,7
Almanya	3,9	7,3	14,2	23,9	35,1	36,2	37,1
Yunanistan	0,3	3,9	8,6	22,0	34,8	34,8	34,8
İspanya	0,4	0,5	7,4	24,2	27,9	28,0	28,0
İngiltere	11,1	16,5	20,6	23,0	27,4	27,6	27,6
Fransa	3,2	8,0	10,2	16,3	23,7	24,7	26,1
Hollanda	0,3	0,5	1,1	8,9	11,2	18,2	21,4
İtalya	0,9	1,6	5,5	17,9	21,1	21,1	21,2
Japonya	13,0	15,5	17,6	18,4	19,9	20,1	20,1
Avusturalya	1,1	2,8	5,1	7,1	11,3	18,1	19,2
Meksika	0,2	0,3	2,2	6,8	13,2	13,6	13,9
ABD	5,2	9,9	10,6	12,1	12,5	12,5	12,5
Avrupa Birliği ortalaması	2,0	4,0	8,0	17,3	24,4	25,5	25,9
Dünya ortalaması	2,6	5,0	6,6	9,1	11,9	12,9	13,2
Türkiye			3,0	4,3		7,7	8,7

Türkiye coğrafi konumu, topoğrafik yapısı ile toprak ve iklim çeşitliğinin sağladığı avantajlar nedeniyle sulak alanlar bakımından da yeryüzünün en önemli ülkelerinden biridir. Batı Palearktık Bölge'deki 4 önemli kuş göç yolundan ikisinin Türkiye üzerinden geçmesi ülkemizin bu konudaki önemini daha da artırmaktadır.

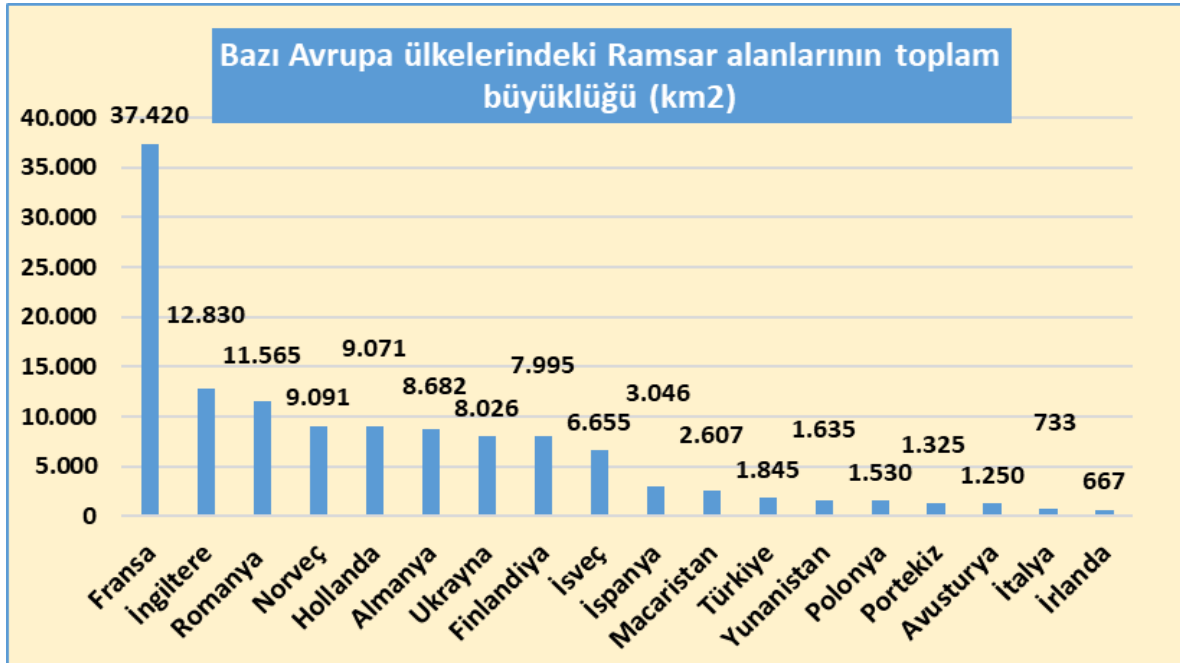
Aşağıdaki grafiklerde Avrupa ülkelerinde Ramsar Sözleşmesi Listesi'ne dahil ettirilen alan sayıları ile bu alanların yüzölçümleri verilmektedir. Tablolarda görüleceği üzere İngiltere'nin Ramsar Sözleşmesi Listesi'ne dahil ettirdiği sulak alan sayısı 175'tir. Fransa'nın listeye dahil ettirdiği 50 sulak alanın kapladığı alan ise 37.420 Km²'dir.

Türkiye sulak alanlar bakımından bölgenin en önemli ülkesi olmasına rağmen Sözleşme Listesi'ne dahil ettirdiği alan sayısı 14'tür. Bu alanların kapladığı alan ise 1.845 km² dir. İngiltere sayı olarak bizim sekiz katımız, Fransa'nın listeye dahil ettirdiği sulak alanların yüzölçümü ise bizim 20 katımız kadardır.

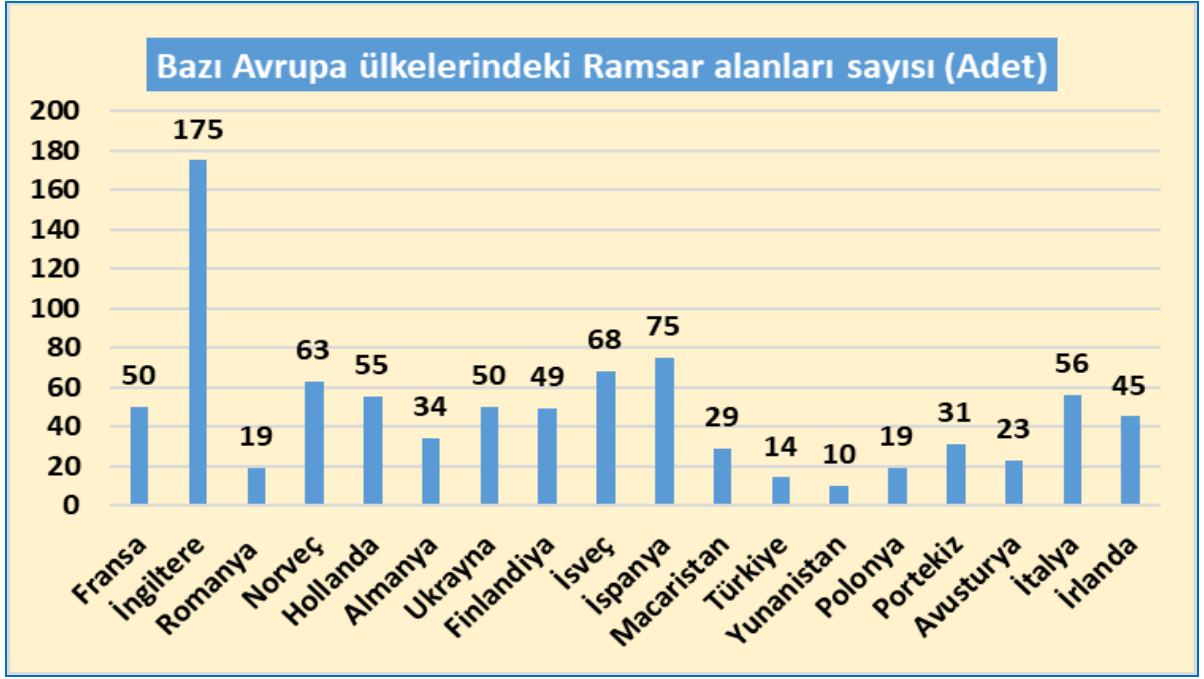
Kaldı ki, Sözleşme Listesi'ne dahil ettirdiğimiz sulak alanlardan ikisi (Seyfe Gölü ve Meke Gölü) tamamen kurumuş; diğerlerinde ise gerekli tedbirleri almadığımız için doğal yapıları ve ekolojik özellikleri büyük ölçüde bozulmuş durumdadır.

Eğer doğa koruma ülke kalkınmasının önünde engel olsaydı, Avrupa'nın en zengin ülkeleri bu kadar alanını koruma altına almaz ve bu alanları korumak için büyük bedeller ödemezlerdi.

Grafik 1: Bazı Avrupa ülkelerinde Ramsar Sözleşmesi Listesi'ne dahil ettirilen alanların toplam büyüklüğü

Grafik 1: Bazı Avrupa ülkelerinde Ramsar Sözleşmesi Listesi'ne dahil ettirilen alanların toplam büyüklüğü

3. Kamu kurumlarında Doğa Koruma için ayrılan MALİ KAYNAKLARIN YETERSİZLİĞİ ve doğa korumadan sorumlu kamu kurumlarındaki KALİFİYE PERSONEL VE MOTİVASYON EKSİKLİĞİ

Dünya, son yüzyılda bitki türlerinin %40'ını, son 50 yılda ise memeli, kuş, sürüngen ve balık popülasyonunun yüzde 68'ini kaybetti. Ne yazık ki ülkemizde de durum farklı değil, son 70 yılda yeryüzünün en önemli yaşam alanlarından biri olarak kabul edilen sulak alanlarımızın %60'ını, mera alanlarımızın ise yarıdan fazlasını kaybettik. Pek çok canlı türü, yaşama ortamlarının daralması, evsel ve endüstriyel atıklar, zirai mücadele ilaçları ve kimyevi gübrelerin yarattığı kirlilik nedeniyle nüfusları hızla azalmakta ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır.

Bu türleri ve yaşama alanlarını korumak için daha çok kaynak ayırmasını gerekli kılmakta, daha çok nitelikli (doğa koruma alanında uzmanlaşmış) personele ihtiyaç duyulmaktadır. Doğa koruma alanında başarılı ülkeleri incelediğimizde, mevcut alanların korunmasının yanı sıra özellikle sulak alanlar olmak üzere geçmişte çeşitli nedenlerle bozulmuş ya da kaybedilmiş alanların yeniden geri kazanılması için programlar ve projeler geliştirmekte ve çok büyük mali kaynaklar harcanarak uygulamakta olduklarını görürüz.

Çalışanlarla yapılan görüşmelerde moral ve motivasyon kaybı için pek çok konu dile getirilmektedir. Ancak en önemlilerinden biri özellikle teknik düzeydeki yönetici atamalarının pek çoğunun kurum dışından yapılması ve bunların doğa koruma konusunda tecrübe ve bilgi birikimlerinin olmayışı motivasyon kaybı olarak dile getirilmektedir.

4. Kamu kurumlarıyla ve sivil toplum kuruluşları arasındaki ilişkilerde yaşanan problemler

Doğa koruma alanında daha etkili ve uygulanabilir kararlar alınması ve alınan bu kararların uygulanması açısından doğa korumadan sorumlu kamu kurumları ile doğa koruma konusunda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları arasındaki iş birliği son derece önemlidir. Sivil toplum kuruluşlarının karar süreçlerine davet edilmeleri ve görüşlerinin alınması bu iş birliğinin sağlanması ve güçlenmesi açısından gerekliliktir.

Ülkemizde doğa koruma alanında sivil toplum kuruluşlarının ve bilim insanlarının katıldığı, ilgili kamu kurumları düzeyinde oy ve söz haklarının olduğu üç önemli mekanizma bulunmaktadır. Bunlar:

- Sulak Alanların Korunması Yönetmeliğince kurulan Ulusal Sulak Alan Komisyonu ve Mahalli Sulak Alan Komisyonları,
- Kara Avcılığı Kanunu uyarınca kurulan Merkez Av Komisyonu ile il ve ilçelerde kurulan İl ve İlçe Av Komisyonları,
- Havza Yönetimi Merkez Kurulu, Havza Yönetim Heyetleri ve İl Su Yönetimi Koordinasyon Kurullarının Teşekkülü, Görevleri, Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Tebliğ ile kurulan Havza Yönetim Heyetleri

Ulusal Sulak Alan Komisyonu ve mahalli sulak alan komisyonları

Sivil toplum kuruluşlarının karar süreçlerine katılımı konusunda ülkemizdeki en iyi örneklerinden biri Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği gereğince 2002 yılında kurulan Ulusal Sulak Alan Komisyonu'dur. 2021 yılına kadar sulak alanlar konusunda ulusal düzeyde faaliyet gösteren Doğal Hayatı Koruma Vakfı, Doğa Araştırmaları Derneği gibi ülkemizin en köklü sivil toplum kuruluşları yer almıştır. Yılda iki kez toplanan ve sulak alanlarla ilgili yönetim planlarının ve koruma bölgelerinin onaylanması da dahil pek çok önemli kararın alındığı komisyon toplantılarında tartışmalar olsa da 20 yıl içerisinde alınan kararların -birkaç istisna dışında- tamamına yakını oy birliği ile alınmıştır.

Merkez Av Komisyonu (MAK), il ve ilçe av komisyonları

13 Mayıs 1937 tarih ve 3603 sayılı Kara Avcılığı Kanununun 16. Maddesi ile Ziraat Vekili'nin Başkanlığında orman, hayvancılık ve ziraat işleri genel müdürleri ile avcı cemiyetine mensup iki avcıdan oluşan MAK, 2003 yılında çıkarılan Kara Avcılığı Kanunu ile yeniden düzenlenmiştir. Düzenlemede 21 kişiye çıkarılan MAK'da avcı temsilcisi sayısı 10'a çıkarılmış, bilim insanı ve sivil toplum kuruluşu sayısı birer kişi olarak belirlenmiştir. Avcıların sayısal baskısı ve sayısal ezici üstünlüğü neticesinde neredeyse tüm kararlar avcılar lehine alınmaya başlanmıştır.

2020 yılında Sn. Vekilimiz Nevzat Ceylan'ın yönlendirmesi ve desteğiyle 28.10.2020 tarihinde Kara Avcılığı Kanunun 3. Maddesinde MAK'ın kuruluşunda değişiklik yapılmış ve STK sayısı birden dörde, bilim insanı sayısı birden ikiye çıkarılmıştır. Bu değişikliğin sebebi, MAK'da yaban hayatının korunmasına yönelik kararların alınmasını sağlamaktır.

2021 yılında MAK toplantısına Doğa Araştırmaları Derneğini temsilen Osman Erdem, Doğal Hayatı Koruma Vakfını temsilen Doç. Dr. Oğuz Kurdoğlu, Natura Derneğini temsilen Dr. Yasin İlemin ve Niğde Çevre Eğitim Kültür Derneğini temsilen Prof. Dr. Ahmet Karataş ve iki bilim insanı katılmıştır. Sivil toplum kuruluşlarının ve bilim insanlarının talepleri (Ek) MAK toplantısı öncesi yapılan görüşmelerde, STK'lar ve bilim insanları ile Bakanlık yetkililerinin katılımı yapılan toplantıda iletilmiş, Bakanlık yetkilileri olumsuz herhangi bir cevap vermemiştir. Ancak MAK toplantısında STK temsilcilerinin (Bunlardan üçü alanlarında önemli bilim insanıdır) ve bilim insanlarının hiçbir önerisi ve talebi dikkate alınmamıştır. STK temsilcileri ve bir bilim insanı doğru bulmadıkları bazı kararlara şerh koymuşlardır.

Sivil toplum kuruluşlarının seçimi ile ilgili, Kanunun 3. Maddesinde “.....Bakanlığa başvuran sivil toplum kuruluşları arasından, son beş yıl içerisinde yaptığı Türkiye’deki doğa korumanın araştırılması, izlenmesi ve korunması çalışmaları ile kuruluşu adına Komisyon toplantılarına katılmak üzere önerdiği kişinin doğa koruma konusundaki birikim ve tecrübesi değerlendirilerek Bakanlıkça oluşturulan beş kişilik değerlendirme komisyonu tarafından seçilir.”

2021 yılında bazı kararlara şerh koyan STK'ların hiçbiri yazılı taleplerine rağmen 2022 MAK toplantısına davet edilmemişlerdir. Kanunda belirtilen niteliklere sahip olmayan STK'lar MAK'a çağırılmıştır.

STK'lar toplantılarda düşüncelerini ifade etmeyecekse, doğru bildiklerini savunmayacaklarsa ve katkı vermeyeceklerse, sadece Bakanlık yetkilileri istediğine kabul eli kaldıracaklarsa toplantılara katılmalarının ne anlamı olabilir!

Yıllardır sulak alanların korunması çalışmalarına her seviyede katkı veren, bu konuda Bakanlık yıllardır Bakanlık ile iş birliği halinde çalışan; STK'larla kamu kurumları arasındaki iş birliğinin geliştirilmesini savunan ve bunu için yıllardır çaba gösteren Doğa Araştırmaları Derneği bile teşekkür dahi edilmeden Ulusal Sulak Alan Komisyonu'ndan çıkarılmıştır.

Yerine Yönetmeliğin ilgili hükmünde “sulak alanlar konusunda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları” denmesine rağmen sulak alanlar konusunda hiçbir çalışması olmayan, (STK'lardan birinin başkanı Bakanlık bölge müdürü, diğer STK Orman Mühendisleri Odasıdır) iki sivil toplum kuruluşu alınmıştır.

Bazı Bakanlık yetkilileri (yakın zamanda görevden alındılar) toplantılarda farklı düşünceleri usulünce dile getiren ve savunan STK'dan ziyade emirlerini yerine getiren, şartsız ve koşulsuz tüm kararlara destek verecek STK'lar arzu etmektedir.

EK-1

TÜRKİYE’DEKİ DOĞA KORUMA ALANLARI

Tarım ve Orman Bakanlığı/Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü uhdesinde ulusal mevzuatımız ve/veya uluslararası sözleşmeler gereği koruma altına alınmış, toplam alanı 2.426.402,30 hektar olan 526 adet alan; Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı/Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü uhdesinde ise toplam alanı 4.543.848,00 hektar olan 2414 adet alan bulunmaktadır.

Her iki genel müdürlüğün uhdesindeki korunan alanlardan birçoğu birbiriyle çakışmakta olup bu alanlara ait alansal ve sayısal oranları Tablo 3’te verilmektedir.

Tablo 2: Türkiye’deki korunan alanlarla bilgiler (koruma statüsü, sayıları, alanları, tabi olduğu mevzuat ve sorumlu kurum) aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Adı	Adeti	Alanı (Hektar)	Tabi Olduğu Mevzuat	Sorumlu Kuruluş
Tabiatı Koruma Alanı	30	46.797,00	2873	TOB
Milli Park	44	866.685,00	2873	TOB
Tabiat Anıtı	112	7.487,80	2873	TOB
Tabiat Parkı	244	106.379,50	2873	TOB
Yaban Hayatı Geliştirme Sahası	81	1.189.308,00	4915	TOB
RAMSAR Alanı	14	184.487,00	Ramsar Sözleşmesi	TOB
Biyosfer Rezervi	1	25.258,00	UNESCO İnsan ve Biyosfer Programı	TOB
Özel Çevre Koruma Bölgesi	16	2.458.749,00	383 KHK	ÇŞB
Doğal Sit	2.398	2.085.099,00	2863	ÇŞB

Bu alanlardan birçoğunda birden fazla koruma statüsü bulunmaktadır. Yani bir alanda hem Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü hem de Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü sorumlu durumdadır.

Örneğin, toplam 44 adet milli parktan 26’sı, 30 tabiatı koruma alanından 8’i, 81 yaban hayatı geliştirme sahasından 19’u, 14 Ramsar alanından 11’i, 112 tabiat anıtından 13’ü, 244 tabiat parkından 55’i aynı zamanda doğal sit alanıdır. Alansal olarak değerlendirildiğinde ise milli parkların sit alanlarıyla çakışma oranı %35,47, tabiatı koruma alanlarının %96,04, yaban hayatı geliştirme sahalarının, Ramsar alanlarının %87,41, tabiat anıtlarının %96,04 ve %27,36, tabiat parklarının ise %43,71’dir.

Tablo 3: Doğal Sitler ile Milli Park, Tabiat Parkı, Tabiat Anıtı, Tabiatı Koruma Alanı, Yaban Hayatı Geliştirme Sahası ve Ramsar Alanlarının sayısal ve alansal çakışmaları

KORUNAN ALANLARIN SAYISAL ÇAKIŞMASI			
Korunan Alanın		Korunan Alanın	
Statüsü	Çakışan Alan Sayısı	Statüsü	Çakışan Alan Sayısı
Milli Park	26	Doğal Sit	149
Tabiat Parkı	55	Doğal Sit	98
Tabiat Anıtı	13	Doğal Sit	13
Tabiatı Koruma Alanı	8	Doğal Sit	14
Yaban Hayatı Geliştirme Sahası	19	Doğal Sit	58
Ramsar Alanı	11	Doğal Sit	25

KORUNAN ALANLARIN SAYISAL ÇAKIŞMASI			
Korunan Alanın		Korunan Alanın	
Statüsü	Çakışan Alan Sayısı	Statüsü	Çakışan Alan Sayısı
Milli Park	1	ÖÇKB	2
Tabiat Parkı	8	ÖÇKB	3
Tabiat Anıtı	4	ÖÇKB	2
Tabiatı Koruma Alanı	---	ÖÇKB	---
Yaban Hayatı Geliştirme Sahası	1	ÖÇKB	1
Ramsar Alanı	1	ÖÇKB	1

KORUNAN ALANLARIN DOĞAL SİT ALANLARIYLA ALANSAL ÇAKIŞMA DURUMU				Alansal Çakışma (%)
		Korunan Alanın		
Statüsü	Alan miktarı (ha)	Statüsü	Çakışan alan miktarı (ha)	
Milli Park	636.491,24	Doğal Sit Alanı	225.736,97	35,47
Tabiat Parkı	56.892,42	Doğal Sit Alanı	24.868,47	43,71
Tabiat Anıtı	5.800,07	Doğal Sit Alanı	5.682,85	97,98
Tabiatı Koruma Alanı	56.892,42	Doğal Sit Alanı	24.868,47	96,04
Yaban Hayatı Geliştirme Sahası	247.279,41	Doğal Sit Alanı	67.660,97	27,36
Ramsar Alanı	167.709,30	Doğal Sit Alanı	146.592,96	87,41

KORUNAN ALANLARIN ÖZEL ÇEVRE KORUMA ALANLARIYLA ALANSAL ÇAKIŞMA DURUMU				Alansal çakışma (%)
Korunan Alanın		Korunan Alanın		
Statüsü	Alan miktarı (ha)	Statüsü	Çakışan alan miktarı (ha)	
Milli Park	29.218,39	ÖÇKB	473,96	1,62
Tabiat Parkı	2.018,44	ÖÇKB	1.898,81	94,07
Tabiat Anıtı	1,18	ÖÇKB	1,18	100,00
Tabiatı Koruma Alanı	----	ÖÇKB	----	---
Yaban Hayatı Geliştirme Sahası	31.384,38	ÖÇKB	7.292,61	23,24
Ramsar Alanı	14.271,47	ÖÇKB	13.928,87	97,60